

УДК: 327(510):[341.232:341.123]

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЗИЦІЇ КНР ЩОДО МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН

THE EVOLUTION OF CHINA'S POSITION ON UN PEACEKEEPING

ЭВОЛЮЦИЯ ПОЗИЦИИ КНР В ОТНОШЕНИИ МИРОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ООН

Скороход Ю. С.

Доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

E-mail: yuskor@gmail.com

Skorokhod Yu.

Doctor of Political Sciences, Professor of International Organizations and Diplomatic Service Chair of Institute of international relations Taras Shevchenko National University of Kyiv. E-mail: yuskor@gmail.com

Скороход Ю. С.

Доктор политических наук, профессор кафедры международных организаций и дипломатической службы Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

E-mail: yuskor@gmail.com

Анотація. Після набуття КНР членства в ООН в 1971 р. її підхід щодо операцій ООН з підтримання миру (ОПМ ООН) суттєво був змінений, принаймні, тричі: з 1981 р.; з 1989/1990 рр. та з 2003 р.

В статті розглянуто особливості підходу Китаю щодо операцій з підтримання миру ООН в період 1971–1980 рр., як до інструменту втручання наддержав у внутрішні справи малих держав.

Проаналізовано характерні риси позиції Китаю в 1981–2003 рр. щодо розвитку теорії та практики миротворчості ООН. Наголошено, що на противагу попередньому періоду (1971–1980 рр.) китайська опозиція ОПМ ООН мала обмежений, а не всеохоплюючий характер, оскільки Китай керувався при визначенні своєї позиції не ідеологічними мотивами, а національними інтересами, насамперед необхідністю формування сприятливих зовнішніх умов для реалізації внутрішнього курсу реформ.

Значна увага в статті присвячена дослідженню змін китайської політики в сфері миротворчої діяльності, які розпочалися в 2003 р., і були позначені істотним зростанням масштабів участі Китаю в ОПМ ООН. Розглянуто переосмислення китайським керівництвом ролі ОПМ ООН в зовнішньополітичній стратегії Пекіну; визначено політичні та репутаційні вигоди Китаю від участі в миротворчих операціях ООН. Обґрунтовано висновки, що політику Китаю в ООН в цій сфері характеризує гнучкість та прагматизм.

Ключові слова: Китай, ООН, операції з підтримання миру, зовнішня політика.

Abstract. Since the accession of the People's Republic of China to the UN in 1971, its approach to UN peacekeeping operations underwent significant alterations at least three times: after 1981, 1989/1990 and after 2003. This article examines the peculiarities of China's approach to UN peacekeeping operations in 1971–1980 as to the tool of interference in the internal affairs of small states exercised by superpowers.

The article claims that although Beijing's approach to participation in UN peacekeeping efforts changed when in 1981 China began to vote on the UN Security Council for extending the mandates of UN current operations and began to pay contributions to the budget for peacekeeping, the evolution of China's stance towards UN peacekeeping activities in fact became apparent only following the end of the Cold War, when China was able to take part in launching and implementation of the new peacekeeping operations. Beijing's vision of the settlement of conflicts in the Persian Gulf (1990–1991) and Somalia, which had a significant impact on China's position on the new trends in the development of UN peacekeeping practices, was also explored in the article.

The author provides a thorough analysis of the main features of China's stance on the development of theory and practice of UN peacekeeping in 1981–2003 and points out that in contrast to the previous period of 1971–1980 the country's opposition to it was limited but not overwhelming, since China had elaborated its attitude towards peacekeeping in terms of its own national interests but not ideological reasons, in particular because of the need to create favorable external conditions for implementation of domestic reforms.

The article also pays much attention to the study of changes which China's peacekeeping policy has undergone since 2003 and which were marked by a significant increase in China's participation in UN peacekeeping. The author explains the reasons behind reconsideration by the Chinese leadership of the role which UN peacekeeping played in Beijing's strategy of foreign policy; the article also defined political and reputational benefits which China derived from participating in UN peacekeeping operations.

The conclusion is that Beijing's position on UN peacekeeping evolved from vivid obstructionism to active participation because of significant changes in China's foreign and security policy and the development of theory and practice of UN peacekeeping in the post-Cold War period. The article proves that the core traits of China's policy towards UN peacekeeping are flexibility and pragmatism.

Key words: *China, the United Nations, peacekeeping operations, foreign policy.*

Аннотация. *После вступления КНР в ООН в 1971 г. ее подход к операциям ООН по поддержанию мира (ОПМ ООН) был существенно изменен, по крайней мере, трижды: с 1981 г.; с 1989/1990 гг. и с 2003 г.*

В статье исследованы особенности подхода Китая ОПМ ООН в период 1971–1980 гг. как инструменту вмешательства сверхдержав во внутренние дела малых государств

Проанализировано характерные черты позиции Китая в 1981–2003 гг. относительно развития теории и практики миротворчества ООН. Акцентировано внимание на том, что в отличие от предыдущего периода (1971–1980 гг.) китайская оппозиция ОПМ ООН имела ограниченный, а не всеохватывающий характер, поскольку Китай руководствовался при определении своей позиции не идеологическими мотивами, а национальными интересами, прежде всего необходимостью формирования благоприятных внешних условий для реализации внутреннего курса реформ.

Значительное внимание в статье посвящено исследованию изменений китайской политики в сфере миротворческой деятельности, которые начались в 2003 г. и ознаменовались существенным увеличением масштабов участия Китая в ОПМ ООН. Рассмотрено переосмысление китайским руководством роли ОПМ ООН во внешнеполитической стратегии Пекина; определены политические и репутационные выгоды Китая от участия в миротворческих операциях ООН. Обосновано вывод о том, что политику Китая в ООН в этой сфере характеризует гибкость и прагматизм.

Ключевые слова: *Китай, ООН, операции поддержания мира, внешняя политика.*

Постановка проблеми. Організація Об'єднаних Націй (ООН) несе головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки в світі. Ефективність її діяльності в цій сфері значною мірою залежить від продуктивної співпраці, насамперед, великих держав, які є постійними членами Ради Безпеки ООН. Посилення економічної могутності Китаю, що супроводжується зростанням його впливу на міжнародній арені, актуалізує питання щодо дослідження еволюції позиції офіційного Пекіну щодо миротворчої діяльності ООН з моменту набуття Китайською Народною Республікою (КНР) членства в ООН в 1971 р. і по теперішній час та визначення ймовірного впливу цих змін на розвиток теорії та практики ООН в сфері підтримання міжнародного миру та безпеки.

Мета статті – дослідження особливостей позиції Китаю щодо участі в миротворчій діяльності ООН на різних етапах еволюції китайської зовнішньої політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Докорінна трансформація підходів КНР до миротворчих операцій ООН (ОПМ ООН) від суто негативного ставлення до активної участі стала предметом досить широких дискусій в політичній науці; кількість присвячених цій тематиці публікацій неухильно зростає. На актуальність даної тематики вказує й той факт, що впливовий науковий журнал «Міжнародне підтримання миру» («International peacekeeping») присвятив в 2011 р. спеціальний номер дослідженню як концептуальних засад участі КНР в миротворчій діяльності ООН, так і окремих аспектів миротворчої практики КНР в XXI столітті.

Умовно можна виокремити, принаймні, дві групи наукових досліджень, які відрізняються підходами до визначення причин еволюції китайської політики щодо миротворчих операцій ООН. В дослідженнях представників першої групи (Р. Фут [6], М. Тейлор Фравель [7], Жень Цзянь [13]), які в принципі вписуються в рамки реалістичної парадигми, еволюція китайського підходу щодо ОПМ ООН обґрунтовується суттєвими змінами у внутрішній політиці Китаю та/чи в китайській міжнародній стратегії. Зокрема, Пан Чжун'їн, стверджує, що «китайська репутація як великої держави в ООН стала важливою національною метою» [12], що і зумовило необхідність взяття Пекіном на себе більшої відповідальності в сфері підтримання міжнародного миру і безпеки. Представники другої групи (зокрема, Цзін Чень) переконані, що зміни в китайських підходах щодо ОПМ ООН, зокрема нетрадиційних операцій з підтримання миру, є результатом поступової інтернаціоналізації змін в міжнародних нормах: від надання пріоритету державному суверенітету до надання пріоритету правам людини [9, 158].

Виклад основного матеріалу дослідження. Після набуття Китайською Народною Республікою членства в ООН в 1971 р. її підхід щодо операцій ООН з підтримання миру суттєво був змінений, принаймні, тричі з 1981 р.; з 1989/1990 рр. та з 2003 р.

В 1971 р. позиція КНР щодо оонівських операцій з підтримання миру характеризувалася, як зазначає китайський дослідник Жень Цзянь, «трьома ні»: НЕ надавати контингент до складу ОПМ ООН; НЕ брати на себе фінансових зобов'язань по ОПМ ООН; НЕ голосувати по резолюціям Ради Безпеки ООН, що стосуються ОПМ ООН [13, 33–34]. В своїх виступах в Раді Безпеки ООН китайські представники неодноразово наголошували на тому, що ОПМ є інструментом неокolonіалістичної політики наддержав, а, отже, позбавлені неупередженості та легітимності. Показовим в цьому плані є заява 25 жовтня 1973 р. в Раді Безпеки ООН китайського представника Хуан Хуана під час обговорення питання щодо формування Других Надзвичайних Сил ООН (UNEF-II) на Близькому Сході, в якій було наголошено: «Китай завжди виступав проти відправлення так званих «сил з підтримання миру». ... Така практика може лише відкрити шлях до подальшого міжнародного втручання і встановлення контролю наддержав, які б діяли за кулісами, як справжні господарі становища» [19].

Серед причин такої неконструктивної позиції КНР науковці виокремлюють наступні:

- наявність певних політичних упереджень, сформованих на основі оцінки негативного досвіду взаємодії Китаю із миротворчими силами ООН в 1950 рр. в ході Корейської війни 1950–1953 рр., коли, як зазначає російський дослідник І. А. Зародов, «з'єднання китайських добровольців (а, по суті, контингент Народно-визвольної армії Китаю – НВАК) виступили на боці північної коаліції проти сил «півдня», репрезентованих військами південної частини Корейського півострова, США, Великої Британії і низки інших країн, які діяли в складі миротворчих сил ООН» [2];
- домінування ідеологічних догм, якими, зокрема, обґрунтовувався антигегемоністичний курс Китаю на міжнародній арені, зумовило появу тлумачення феномену підтримання миру як інструменту «силової політики наддержав», як приводу для легітимізації втручання наддержав у внутрішні справи малих держав;
- прагматизм китайської політики. На думку М. Тейлора Фравеля, попри риторику політика неучасті в ОПМ ООН підтримувала внутрішню стабільність в період культурної революції та мінливості відносин в межах стратегічного трикутника з США та СРСР [7, 1104].

Другий етап в політиці Китаю щодо ОПМ ООН розпочався з 1981 р., коли китайський представник вперше взяв участь в голосуванні в Раді Безпеки ООН по резолюції, яка продовжувала мандат Сил ООН із підтримання миру на Кіпрі (UNFICYP). Наступного року офіційний Пекін взяв на себе зобов'язання щодо виплати внесків в бюджет ООН з миротворчих операцій, з 1988 р. Китай став брати участь в роботі Спеціального комітету ООН з миротворчих операцій.

Однак слід враховувати той факт, що до 1989 р. ООН не започаткувала жодної нової операції з підтримання миру, тому участь офіційного Пекіну в миротворчій практиці ООН полягала в підтримці вже функціонуючих операцій і, по суті, не була пов'язана із серйозними ризиками для Китаю. Це дає підстави стверджувати, що позиція КНР щодо розвитку миротворчої діяльності ООН остаточно була сформована в період після закінчення «холодної війни», коли Китай отримав можливість брати безпосередню участь в процесі започаткування нових операцій – визначенні мандату, завдань, складу місій тощо.

Період після закінчення «холодної війни» характеризувався започаткуванням нових тенденцій в системі міжнародних відносин. Серед них можна виокремити, принаймні, наступні:

- руйнування біполярної структури системи міжнародних відносин, що супроводжувалося загостренням соціально-економічних, національних, етноконфесійних та інших проблем, які в минулому знаходились у тіні глобального протистояння наддержав, обумовило появу суттєвих змін у структурі тогочасних конфліктів, започаткувавши тенденцію до незаперечної домінанти внутрішніх за своїм характером конфліктів. В 1992 р. фактично всі 30 великомасштабних конфліктів, що мали місце в світі, за винятком одного – індо-пакистанського – були внутрішніми за своїм характером. Перед ООН постало питання адекватного реагування на нові виклики і загрози й пошуку ефективних засобів локалізації нових загроз та викликів;
- домінування після закінчення «холодної війни» оптимістичних поглядів в політичних колах більшості держав світу щодо майбутньої ролі ООН в світі в цілому, та в процесі забезпечення підтримання міжнародного миру та безпеки, зокрема. Наслідком такого оптимізму стала конструктивна взаємодія в рамках Ради Безпеки ООН і, насамперед, серед її постійних членів. Показовим в цьому плані є той факт, що з червня 1990 р. по 11 травня 1993 р. в Раді Безпеки ООН жодного разу не застосовувалось право вето (11 травня

1993 р. Росія заблокувала резолюцію стосовно фінансування давно сформованих миротворчих сил на Кіпрі);

істотне збільшення кількості миротворчих операцій ООН та зростання чисельності миротворців ООН. Так, якщо з 1948 р. (започаткована перша операція з підтримання миру – «операція ООН по нагляду за перемир'ям», м. Єрусалим) до кінця 1987 р. було проведено 13 операцій з підтримання миру, то в період 1988–1993 рр. ООН було започатковано 20 нових миротворчих операцій. На початок 1994 р. загальна чисельність миротворців (військових, поліцейських, цивільного персоналу) ООН сягала 70 тисяч осіб [16]. При цьому зростання чисельності ОПМ ООН супроводжувалося суттєвим розширенням їх функцій (включаючи застосування сили), які виходили за межі традиційної моделі підтримання миру, сформованої в період «холодної війни».

Позиція Китаю щодо миротворчої діяльності ООН після закінчення «холодної війни» формувалася під впливом як внутрішніх чинників, так і власне осмислення нових тенденцій, започаткованих в системі міжнародних відносин в цілому, і в миротворчій практиці ООН, зокрема. Економічні реформи Ден Сяопіна вимагали зростання зовнішніх інвестицій, більш активної участі в міжнародній торгівлі, що, в свою чергу, передбачало необхідність переходу до більш конструктивної, відкритої та кооперативної зовнішньої політики. Іншими словами, ефективність зовнішнього забезпечення внутрішньополітичного курсу реформ вимагало поглиблення інтеграції КНР в міжнародні структури співробітництва, ключову роль в якому відігравала ООН. В цьому сенсі посилення ролі ООН в світі, перехід постійних членів Ради Безпеки ООН від конфронтаційного до кооперативного підходу в сфері підтримання міжнародного миру та безпеки повністю відповідали тогочасним інтересам КНР.

Певне уявлення про процес формування позиції офіційного Пекіну щодо нових тенденцій в розвитку миротворчої практики ООН дає, на наш погляд, бачення Китаєм шляхів врегулювання конфліктів в Перській затоці (1990–1991 рр.) та Сомалі.

Криза в Перській затоці 1990–1991 рр. та пошук шляхів її врегулювання мала значний вплив на формування позиції Китаю щодо миротворчої діяльності ООН. Китай підтримав запровадження Радою Безпеки ООН санкцій проти Іраку з метою змусити режим Саддама Хусейна вивести свої війська з території Кувейту. Однак вже 18 серпня 1990 р. в своєму виступі на засіданні Ради Безпеки ООН представник від Китаю Юй Менця заявив, що Китай занепокоєний розвитком певних тенденцій в процесі врегулювання кризи в Перській затоці, наголосивши на тому, що Китай вважає: «воєнна участь в цьому конфлікті великих держав не сприяє врегулюванню даного конфлікту» [21]. Під час обговорення проекту резолюції 678 (1990) Цянь Цічень заявив, що ООН не тільки забезпечує міжнародну безпеку, але й «несе відповідальність перед історією. Вона має діяти з великою обережністю і уникати нерозважливих рішень з таких серйозних питань, як наділення будь-якої із її держав-членів правом вживати воєнні акції проти іншої держави-члена» [22]. Китай утримався від голосування по даній резолюції, зміст якої, як наголошувалося, суперечив принциповій та послідовній позиції КНР щодо врегулювання конфліктів політичними засобами, оскільки в її тексті міститься положення щодо необхідності «використати всі необхідні засоби», що, на думку офіційного Пекіну, «по суті, означає дозвіл на здійснення воєнних дій» [22].

Китайська делегація також висловила застереження під час ухвалення Радою Безпеки ООН резолюції 688(1991), якою вимагалось, щоб Ірак негайно припинив репресії проти цивільного населення, зокрема курдів на півночі Іракського Курдистану, та гарантував доступ міжнародним гуманітарним організаціям до всіх, хто потребує допомоги. Китай, по-

діляючи занепокоєння світового співтовариства ситуацією в Іраку та зростанням масштабів потоків біженців, утримався від голосування по вищезгаданій резолюції, оскільки, як заявив китайський представник Лі Даоюй в своєму виступі 5 квітня 1991 р. в Раді Безпеки ООН, «...ця проблема є надзвичайно складною в силу того, що стоїть питання про внутрішні справи країни», наголосивши, що згідно пункту 7 статті 2 Статуту ООН Рада Безпеки не має розглядати чи здійснювати дії з питань, що відносяться до внутрішньої компетенції будь-якої держави [20].

В квітні 1992 р. Китай проголосував за започаткування Операції ООН в Сомалі (UNOSOM), яка мала на меті здійснення моніторингу за дотриманням угоди про припинення вогню між конфліктуючими сторонами [14], а також підтримав резолюцію 775 (1992) від 28 серпня 1992 р., яка дозволила збільшити чисельність персоналу UNOSOM [26]. Така позиція Китаю в принципі не суперечила його загальному підходу до миротворчих операцій ООН, оскільки Операція ООН в Сомалі на початковому етапі за своїми функціями в цілому вписувалася в рамки традиційної моделі підтримання миру. В умовах загострення безпекової ситуації в Сомалі, а також в зв'язку із систематичними нападами на контингенти ООН, на розгляд Ради Безпеки ООН 3 грудня 1992 р. було внесено проект резолюції 794 (1992), яка уповноважувала Генерального секретаря і держави-члени «вжити всі необхідні засоби» для забезпечення доставки гуманітарної допомоги в Сомалі [27]. Китайський представник в Раді Безпеки ООН Лі Даоюй заявив, що не дивлячись на те, що оптимальним шляхом вирішення сомалійської кризи є діалог та консультації, «з огляду на довгостроковий характер тієї ситуації хаосу, яка пояснюється відсутністю на даний момент уряду в Сомалі... ми підтримуємо пропозицію, щоб Організація Об'єднаних Націй як виняток вжила швидкі рішучі заходи для врегулювання сомалійської кризи» [24].

В подальших виступах китайські представники неодноразово обґрунтовували свою позицію на підтримку санкціонування Радою Безпеки застосування примусових заходів «врахуванням потреб унікальної ситуації в Сомалі», яка спричинена «відсутністю ефективного діючого уряду» [25].

Незмінною позиція Китаю залишилася і при розгляді питання 26 березня 1993 р. щодо здійснення Другої операції ООН в Сомалі (UNOSOM II), яка формувалася на основі розділу 7 Статуту ООН, і за своєю сутністю була ні чим іншим, як операцією примусу до миру. Китайський представник Чень Цзянь наголосив, що це є перша в своєму роді операція в історії ООН з підтримання миру, яка санкціонується на застосування примусових засобів у відповідності до розділу 7 Статуту ООН. При цьому було наголошено: «Як ми розуміємо, це санкціонування має базуватися на врахуванні потреб унікальної ситуації в Сомалі і не повинно стати прецедентом для операцій Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру» [25].

Аналіз виступів китайських представників дає підстави зробити наступний висновок: Китай розглядав ескалацію кризи в Сомалі як процес поглиблення ерозії суверенітету в цій країні і розглядав дії світового співтовариства (принаймні, в концептуальному плані) як такі, які мають бути спрямовані на відновлення суверенітету в цій країні.

Таким чином, можна констатувати, що після розпаду біполярної системи міжнародних відносин Китай в цілому залишився прихильним традиційної моделі підтримання миру ООН, яка сформувалася в період «холодної війни» і ґрунтувалася на таких принципах, як невтручання у внутрішні справи держави, на території якої проводиться операція ООН; нейтральність та неупередженість; попередня згода конфліктуючих сторін на розміщення оонівського контингенту; незастосування сили (остання може застосовуватися лише з метою самооборони).

Ключовим в цій позиції Китаю, на думку Міва Хірово та Марка Лантеня, стало «нео-вестфальське розуміння концепції суверенітету», яке було сформовано після визначення п'яти принципів мирного співіснування («панча шила»), схвалених Бандунзькою конференцією країн Азії та Африки в 1955 р. [8, 248]. Деякі китайські дослідники переконані, що на формування позиції Китаю мав значний вплив чинник історичної пам'яті. «У новітній історії, – зазначає Сюй Їчжун, – особливо в 1920–30 рр., коли польові командири, за підтримки різних зарубіжних країн билися один з одним, Китай був об'єктом численних іноземних втручань, що виливалося у тривалі громадянські війни з великим числом жертв, стрімке зубожіння населення і відсутність центрального правління. Такі спогади є частиною колективної пам'яті Китаю. Це пояснює рішучість Китаю підтримувати невтручання у внутрішні справи інших держав як основоположного принципу ООН з підтримання миру» [29]. В той же час більшість політологів наголошують на тому, що прихильність Китаю нео-вестфальської концепції суверенітету має практичний вимір: поступове утвердження в миротворчій практиці ООН поствестфальської моделі підтримання миру з її акцентом на забезпеченні прав людини становить певні ризики для Пекіну. Зокрема, Китай, на думку Цзін Ченя, занепокоєний можливістю появи прецеденту, який стане обґрунтуванням для міжнародного втручання у тайванське питання чи ситуації, які мають місце на Тибеті та в Синьцзян-Уйгурському автономному окрузі [9, 158].

Характерними рисами китайської політики в ООН в сфері миротворчої діяльності після 1989 р. були, на нашу думку, наступні:

- на противагу 1970-х рр. Китай в 1980-х рр. регулярно сплачував внески до бюджету ООН з миротворчих операцій, брав участь у всіх голосуваннях в Раді Безпеки ООН з питань миротворчості;
- китайська опозиція операціям ООН з підтримання миру мала обмежений, а не всеохоплюючий характер (як це було в період 1971–1980 рр.). Китай зазвичай виступав не проти всіх миротворчих операцій, які проводилися під егідою ООН, а лише проти тих із них, функції яких виходили за рамки традиційної моделі підтримання миру і передбачали застосування сили на основі розділу 7 Статуту ООН. У виступах китайських представників в Раді Безпеки ООН неодноразово наголошувалось на тому, що традиційні принципи ОПМ є необхідною передумовою для започаткування миротворчої операції ООН;
- засади вищезгаданої опозиції ОПМ ООН змістилися від соціалістичної ідеології до національних інтересів, що було пов'язано, як зазначає М. Тейлор Фравел, із змінами «цілей китайської зовнішньої політики від революційних до більш реалістичних та прагматичних – таких, як захист внутрішніх зусиль модернізації» [7, 1109]. Зазначимо, що вперше термін «національні інтереси», який замінив термін «інтереси пролетаріату», було вжито в 1982 р. на 12 з'їзді КПК [1];
- Китай висловлював свою незгоду із запропонованими в Раді Безпеки рішеннями не шляхом відмови від участі в голосуванні, що було притаманно періоду 1971–1980 рр., а шляхом утримання від голосування. До певної міри це можна характеризувати як вияв домінування кооперативного підходу Пекіну в Раді Безпеки;
- Китай брав участь в ухваленні рішень щодо миротворчих операцій, але при цьому уникав брати на себе істотні зобов'язані в процесі функціонування миротворчих операцій. КНР надсилала невеликі контингенти персоналу до сил ООН, обмежуючись при цьому участю в місіях спостереження¹, а також направленням фахівців в галузі логістики, медицини та будівництва;

¹ У 1989 р. Китай направив 20 цивільних осіб до Групи ООН для надання допомоги в перехідний період (UNTAC) в Намібії, а в 1990 р. – 5 військових спостерігачів до Органу ООН для спостереження за виконанням умов перемир'я (UNTSO), який розміщений на Близькому Сході.

- Китай акцентував увагу на необхідності дотримання цілей і принципів Статуту ООН, наполягаючи на тому, що саме ООН – а не кілька країн – мають відігравати провідну роль в операціях з підтримання миру;
- Китай виступав за посилення взаємодії з регіональними організаціями в ОПМ ООН за умови гарантування провідної ролі ООН та за протидію будь-яким спробам здійснення воєнних операцій регіональними організаціями без попередньої згоди Ради Безпеки ООН. Прикладом стала позиція КНР щодо воєнного втручання НАТО в 1999 р. в косовський конфлікт, що було, на думку офіційного Пекіну, проявом негативної та неприйнятної з точки зору Китаю тенденції до ігнорування ООН або ж цілеспрямованого ослаблення її позицій в сфері підтримання міжнародного миру та безпеки;
- Китай чинив опір підтримці ОПМ ООН в державах, які не визнали КНР і, відповідно, підтримують дипломатичні відносини із Тайванем. Найпоказовішою в цьому плані є позиція Китаю щодо започаткування ОПМ ООН в Гватемалі (передбачалося направити 155 військових спостерігачів з метою перевірки угоди про остаточне припинення вогню, підписаної 4 грудня 1996 р. в м. Осло між урядом Гватемали та блоком Національна революційна єдність Гватемали) [18]. Китайський представник в ООН Цінь Хуасунь обґрунтовував застосування права вето тим, що уряд Гватемали, запросивши представників Тайваню на церемонію підписання гватемальської Мирної угоди, втрутився у внутрішні справи Китаю та поставив під загрозу його суверенітет і територіальну цілісність, оскільки, як було наголошено, «в світі існує лише один Китай і уряд Китайської Народної Республіки є єдиним законним урядом, що представляє весь китайський народ», а тайванське питання «цілком і повністю відноситься до внутрішніх справ Китаю» і виключає будь-яке втручання ззовні [23].

З 2003 р. розпочинається новий – третій – етап еволюції китайської політики в сфері миротворчої діяльності, який був позначений істотним зростанням масштабів участі Китаю в миротворчій діяльності ООН, що знайшло свій вияв, насамперед, у суттєвому збільшенні чисельності китайських миротворців в ОПМ ООН та змінах в їх структурі.

Так, якщо на грудень 2002 р. кількість китайських миротворців нараховувала 123 особи, з яких 52 спостерігача, 69 поліцейських та лише 2 військовослужбовця, то вже на грудень 2003 р. їх чисельність зростає майже втричі і становила 358 осіб, із яких 289 були військовими (або майже 82,73%) [11]. В наступні роки простежувалося неухильне зростання кількості китайських миротворців (на 31 серпня 2017 р. ця цифра складала 2654 осіб); простежувалася також тенденція до зростання серед них питомої ваги військових (на 31 серпня 2017 р. – 2417 осіб, що складає 91,07% від загальної чисельності китайських миротворців) [5]. Нині Китай направляє до місій ООН більше миротворців, аніж будь-яка інша держава-постійний член Ради Безпеки ООН або ж держава-член НАТО. При цьому Пекін активно лобіює призначення своїх громадян на посади в Секретаріаті ООН та на командні посади в місіях на місцях. У вересні 2007 р. генерал-майор НВАК Чжао Цзінмін став першим китайським офіцером, який був призначений на посаду командуючого миротворчої операції ООН – Місія ООН з проведення референдуму в Західній Сахарі (MINURSO). В січні 2011 р. генерал-майор НВАК Чао Лю обійняв посаду командувача Сил ООН для підтримання миру на Кіпрі (UNFICYP). В КНР створено три центри для підготовки миротворців, які здійснюють підготовку як китайського, так і іноземного персоналу [15]. Окрім того, в 2017 р. Китай (10,25%) займав друге місце після США (28,47%) серед держав-членів ООН по рівню внесків на фінансування миротворчих операцій [4]. Більш того, у своєму виступі на 70-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 28 вересня 2015 р. Сі Цзінпін оголосив про намір своєї країни створити спільний фонд миру і розвитку Китаю та ООН з капіталом 1 млрд. дол. терміном на 10 років. Завданням

такого фонду має бути сприяння ООН в її роботі, допомога багатосторонньому співробітництву, підтримці міжнародному миру та безпеки, а також внесок в нову систему бойової підготовки миротворчого потенціалу ООН. Для досягнення останньої мети передбачалося чільна роль КНР в зусиллях по створенню постійного контингенту поліцейських миротворчих сил, зокрема надання до їх складу резерву чисельністю в 8000 осіб [28].

Така досить істотна трансформація еволюція політики КНР в сфері миротворчості ООН була спричинена змінами в її зовнішньополітичній стратегії. Ху Цзіньтао, який в березні 2003 р. обійняв посаду Голови КНР, взяв курс на підвищення міжнародного статусу Китаю, утвердження його іміджу «великої відповідальної держави», що вимагало взяття на себе більшої відповідальності в сфері підтримання міжнародного миру та безпеки.

Докорінна зміна підходів Китаю до участі в ОПМ ООН викликає низку закономірних питань, а саме: яка роль відводиться миротворчим операціям ООН в зовнішньополітичній стратегії Китаю? Які чинники зумовили еволюцію позиції Пекіну?

Можна констатувати, що активне залучення Пекіну після 2003 р. до миротворчої діяльності ООН свідчить про зростання цього напрямку в зовнішньополітичній стратегії Китаю. Участь в ОПМ ООН, як зазначає Тьєррі Гарді, окрім ідеалістичних і суто матеріалістичних мотивів, «значною мірою означає демонстрацію сили – жорсткої і м'якої. Через підтримку і зміцнення миру держави можуть за відносно невелику ціну просувати свої специфічні інтереси та офіційні наміри» [3, 94]. У випадку Китаю репутаційні та політичні вигоди від участі в миротворчих операціях ООН, на нашу думку, полягають в наступному. Участь Китаю в миротворчих операціях ООН:

- є одним із важливих шляхів реалізації такої пріоритетної зовнішньополітичної мети, як утвердження на світовій арені іміджу Китаю в якості великої глобальної держави, яка готова та здатна взяти на себе відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки. Як зазначив начальник генерального Штабу НВАК Чень Бінде (2007–2012 рр.), «Китай вважає участь в міжнародних місіях з підтримання миру важливим шляхом до виконання свого обов'язку як відповідальної держави та забезпечення миру у світі» [цит. за: 10];

- засвідчує, що модернізація збройних сил КНР за своєю сутністю має оборонний характер, і є вагомим аргументом на користь концепції «мирного зростання», що пропагувалася китайським керівництвом;

- дає Пекіну змогу продемонструвати солідарність з країнами, що розвиваються, які є основними контрибу'ютерами миротворчих операцій ООН, та репрезентувати розширення своєї участі в миротворчості ООН як розвиток відносин по осі Південь–Південь. Зокрема, Китай взяв участь в ОПМ ООН в таких африканських країнах, як Ліберія, Демократична Республіка Конго, Судан, а також в Західній Сахарі, що об'єктивно створює підґрунтя для розширення китайського впливу в Африці;

- досвід участі в ОПМ ООН контингентів китайських збройних сил, на думку деяких авторів, створює умови не тільки для налагодження взаємодії із військовими інших країн, але й для розвитку спроможності ефективно реагувати на ймовірні потенційні внутрішні кризи [6];

- дає Пекіну змогу формувати передумови для просування економічних інтересів Китаю в окремих країнах чи й певних регіонах світу, які займають важливе місце на шкалі економічних та зовнішньополітичних інтересів КНР. Насамперед, це стосується Африканського континенту, на території країн якого проводиться більшість ОПМ ООН. Стабільність в таких африканських країнах-партнерах, як Конго та Судан має критично важливе значення з огляду на китайські інтереси в Африці. Маючи широке коло інтересів в

африканських країнах, Китай об'єктивно зацікавлений в їх політичній стабільності. Китай переконаний, що наголос в ОПМ ООН на Африканському континенті має бути зроблена на допомозі розвитку як головному довгостроковому завданню зміцнення миру. В контексті такого бачення КНР відправляє найбільшу кількість контингентів для забезпечення будівельно-інженерних, транспортних та медичних потреб серед усіх держав-контриб'юторів ОПМ ООН. За останні 25 років китайські миротворці побудували і відремонтували більше 10000 кілометрів шляхів і 284 мости, знешкодили більше 9000 мін і різних видів боєприпасів (УХО), переправили більше одного мільйона тонн вантажів на відстані загальною протяжністю 11000000 кілометрів і вилікували 120000 пацієнтів [13, 37].

Ще одне закономірне питання, яке постало в зв'язку із курсом офіційного Пекіну на інтеграцію до існуючих міжнародних інститутів, полягає в наступному: чи діяльність Пекіну в сфері підтримання міжнародного миру та безпеки буде спрямована на зміцнення усталених норм та практики миротворчої діяльності ООН чи, навпаки, буде зорієнтована на їх трансформацію у напрямку більшої адекватності китайському баченню світового устрою? Іншими словами, суть проблеми, на думку Міва Хірово та Марка Лантеня, полягає в тому чи залишиться Китай державою, яка буде і надалі лише користуватися вже існуючими нормами, які сформувалися в миротворчій практиці ООН (*norm-taker*), що приаманно «середній державі», чи візьме курс на формування нових норм, які будуть більш адекватними китайському баченню світоустрою та більш зручними для зовнішньополітичного курсу КНР (*norm-maker*), що є характерним для «великої держави» [8, 244]. На думку деяких політологів, зокрема, Чжао Лей, вже нині простежується тенденція до суттєвих змін в китайській стратегічній культурі – «від пасивного дотримання міжнародних норм до активного їх формування», що знаходить, відповідно, свій вияв в сфері підтримання миру, насамперед в тому, що Китай відкидає ліберальну модель миру [цит. за: 3, с.102].

Таку точку зору до певної міри поділяють Міва Хірово та Марк Лантень, які вважають, що позицію Китаю щодо надання пріоритету розвитку над поширенням демократії під час проведення миротворчих операцій можна тлумачити в тому сенсі, що «Китай став творцем норм» [8, 248]. На думку інших дослідників, характерною рисою миротворчої практики Китаю в ООН є гнучкий підхід до проблеми державного суверенітету та до ОПМ ООН, які започатковуються на основі нетрадиційної моделі підтримання миру. Пан Чжун'їн переконаний, що китайське розуміння принципів «невтручання» та «незастосування сили» «зазнає глибоких змін» і «рухається у напрямку до «нової парадигми», яка передбачає схвалення міжнародного втручання у внутрішні справи держав у відповідь на гуманітарні кризи [30]. В якості аргументу на користь цієї точки зору наводяться наступні факти: Рада Безпеки за останнє десятиліття започаткувала більше десяти місій, в мандаті яких було прописана необхідність вжити всі необхідні заходи, включаючи застосування сили з метою захисту населення, яке перебуває під загрозою фізичного насильства, і майже у всіх випадках Китай голосував позитивно.

Існує і інша точка зору на цю проблему: Китай залишається і надалі буде залишатися послідовним прихильником традиційної вестфальської моделі підтримання миру. Так, попри всю гнучкість позиції, Китай своєю поведінкою під час голосування в Раді Безпеки, на думку Стефана Штоле, демонстрував, що є певна червона лінія, яку Пекін не має наміру переступати, а саме – згода цільової держави на розміщення миротворчих сил ООН [17]. Показовим в цьому плані є позиція Китаю щодо врегулювання дарфурської кризи в 2008 р., під час якої Пекін наполягав на отриманні попередньої згоди від Судану на розміщення миротворчих сил ООН в Дарфурі. Не зважаючи на опозицію з боку деяких дер-

жав постійних членів Ради Безпеки ООН, які прихильниками застосування більш рішучих заходів, Пекін направив спеціального представника до президента Омара аль-Башіра з метою переконати його надати таку згоду.

Висновки. Позиція КНР щодо миротворчої діяльності ООН еволюціонувала від суто негативної в період 1971–1980 рр.; до обмеженої участі в період 1981–2003 рр. та до активного залучення до миротворчої практики ООН в XXI столітті. Даний феномен був спричинений як суттєвими змінами в китайській зовнішній та безпековій політиці, так і власне розвитком теорії та практики миротворчості ООН в постбіполярний період. Політику Китаю в ООН в цій сфері характеризує гнучкість та прагматизм; процес її формування в цілому і вироблення китайської позиції щодо тієї чи іншої місії ООН, зокрема, визначає дія цілого комплексу чинників, серед яких, принаймні, можна виокремити наступні: ідея багатопольярного світу; бачення сильної ООН як головного інструменту підтримання міжнародного миру та безпеки; китайське бажання репрезентувати себе в якості відповідальної глобальної держави, «мирне зростання» якої не становить загрозу для світового порядку; усвідомлення репутаційних та політичних вигод від участі в ОПМ ООН; захист китайських інтересів за кордоном; політика єдиного Китаю; місце тієї чи іншої країни на шкалі зовнішньополітичних пріоритетів КНР; врахування досвіду миротворчої практики ООН, зокрема, усвідомлення необхідності та доцільності за певних обставин застосування інструментів примусу до миру під час здійснення ОПМ ООН тощо.

Список використаних джерел

1. Грачиков Е. Н. Внешняя политика Китая: стратегии в контексте идентичности и глобальной перспективы / Е. Н. Грачиков // *Международные отношения*. – 2015. – № 3. – С. 295.
2. Зародов И. А. Трансформация подхода Китая к участию в миротворческих операциях ООН (1981–2012 гг.) / И. А. Зародов // *Сравнительная политика*. – 2013. – № 1 (11). – С. 98–99.
3. Тьерри Тарді. Миротворчі операції: хиткий консенсус / Тьерри Тарді // *СІПРІ 2011: Щорічник: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; Редкол. укр. вид.: Л. Шангіна (головний редактор) та ін.* – К.: Заповіт, 2012. – С. 85–104.
4. Финансирование ОПМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/financing.shtml>.
5. Monthly summary of contributions of military and police personnel [Electronic Resource] – Mode of Access: <http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors>.
6. Contribution to UN Peacekeeping Operations by Country and Post. Police, UN Military Experts on Mission, Staff Officers and Troops 31/08/2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2017/aug17_1.pdf.
7. Foot R. “Doing some things” in the Xi Jinping era: the United Nations as China’s venue of choice / Rosemary Foot // *International Affairs*. – 2014. – № 5. – Vol. 90. – P. 1093–1094.
8. Fravel Taylor M. China’s Attitude Toward U. N. Peacekeeping Operations Since 1989 / M. Taylor Fravel // *Asian Survey*. – November 1996. – Vol. XXXVI. – P. 1102–1121.
9. Hirowo M., Lanteigne M. Introduction: China and UN Peacekeeping / Miwa Hirowo, Marc Lanteigne // *International Peacekeeping*. – June 2011. – Vol. 18. – № 3. – P. 243–256.
10. Jing Chen. Explaining the Change in China’s Attitude toward UN Peacekeeping: a norm change perspective // *Journal of Contemporary China*. – January 2009. – № 18 (58). – P. 157–173.

11. Mohan G., Gippner O. Chinese and Indian Approaches to United Nations Peacekeeping: A Theoretical Appraisal of Contribution Patterns and Decision-Making Structures / Garima Mohan, Olivia Gippner // *Contemporary Reading in Law and Social Justice*. – 2015. – № 7 (1). – P. 58.
12. Monthly summary of contributions of military and police personnel. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors>.
13. Pang Zhongying. China's changing attitude to UN peacekeeping / Pang Zhongying // *International Peacekeeping*. – Spring 2005 – № 1. – Vol. 12. – P. 87–104.
14. Ren Jian. China's Contribution to UN Peacekeeping Operations (UNPKO): A Historical Overview / Ren Jian // *UN Peacekeeping: The Role of China and Denmark* / Liselotte Odgaard (ed.). – Copenhagen: Royal Danish Defense College, 2015. – P. 31–39.
15. Resolution United Nations Security Council 751 (1992) of 24 April 1992 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/751%20%281992%29&Area=RESOLUTION.
16. Richardson C. J. A Responsible Power? China and the UN Peacekeeping Regime / Courtney J. Richardson // *International Peacekeeping*. – June 2011. – Vol. 18. – № 3. – P. 290.
17. Roberts A. The Crisis in UN Peacekeeping / A. Roberts // *Survival*. – Autumn 1994. – Vol. 36. – № 3. – P. 96.
18. Stähle S. China's Shifting Attitude toward United Nations Peacekeeping Operations / Stefan Stähle // *The China Quarterly*. – September 2008. – P. 655.
19. UN document S/1997/18 9 January 1997.
20. UN document S/PV. 1750 (1973) 25 October 1973. – C. 2.
21. UN document S/PV. 2982 5 April 1991. – C. 54–56.
22. UN document S/PV.2934 19 August 1990. – C. 14–15.
23. UN document S/PV.2963 29 November 1990. – C. 62.
24. UN document S/PV.3730 10 January 1997. – C. 24.
25. UN document S/PV.3145 3 December 1992. – C. 16.
26. UN document S/PV.3188 26 March 1993 – C. 21.
27. UN document S/RES/775 (1992) of 28 August 1992 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/775>.
28. UN document S/RES/794 (1992) 3 December 1992.
29. Working Together to Forge a New Partnership of Win-win Cooperation and Create a Community of Shared Future for Mankind. Statement by H. E. Xi Jinping President of the People's Republic of China At the General Debate of the 70th Session of the UN General Assembly New York, 28 September 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://m.lt.chinadaily.com.cn/2015-09/30/content_22023360.htm.
30. Xu Yizhou. China's Participation in UNPKO: Policy and Prospect / Xu Yizhou // *UN Peacekeeping: The Role of China and Denmark* / Liselotte Odgaard (ed.). – Copenhagen: Royal Danish Defense College, 2015. – P. 21.
31. Zhongying Pang. China's Non-Intervention Question / Zhongying Pang // *Global Responsibility to Protect*. – 2009. – № 1. – P. 239.

References

1. Grachikov Ye. (2015) 'Vneshnyaya politika Kitaya: strategii v kontekste identichnosti i globalnoy perspektivy' [China's foreign policy: strategies in the framework of identity and global perspective] *Mezhdunarodnye otnosheniya*, No 3, S. 295.

2. Zarodov I. (2013) 'Transformacia podhoda Kitaya k uchastiyu v mirotvorcheskih operacijah OON (1981–2012 gg.)' [Transformation China's Attitude Toward Participation in U.N. Peacekeeping Operations] *Sravnitel'naya politika*, No 1 (11), S. 98–99.
3. Thierry Tardy 'Myrotvorchi operatsii: khytkyi konsensus' [Peace operations: the fragile consensus] SIPRI 2011: Shchorichnyk: Ozbroiennia, rozzbroiennia ta mizhnarodna bezpeka: Per. z anhl. / Stokholm. mizhnar. in-t doslidzhennia myru; Ukr. tsentr ekon. i polit. doslidzhen im. O. Razumkova; Redkol. ukr. vyd.: L. Shanhina (holovnyi redaktor) ta in. K.: Zapovit, 2012, S. 85–104.
4. Finansirovaniye OPM [The Financing UNPKO] [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/financing.shtml>.
5. *Monthly summary of contributions of military and police personnel* [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors>.
6. Contribution to UN Peacekeeping Operations by Country and Post. Police, UN Military Experts on Mission, Staff Officers and Troops 31/08/2017 [Electronic Resource]. – Mode of Access: http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors/2017/aug17_1.pdf.
7. Foot R. (2014) "Doing some things" in the Xi Jinping era: the United Nations as China's venue of choice' *International Affairs*, No 5, Vol. 90, P. 1093–1094.
8. Fravel Taylor M. (1996) 'China's Attitude Toward U.N. Peacekeeping Operations Since 1989' *Asian Survey*, November, Vol. XXXVI, P. 1102–1121.
9. Hirowo M., Lanteigne M. (2011) 'Introduction: China and UN Peacekeeping' *International Peacekeeping*, June, Vol. 18, No 3, P. 243–256.
10. Jing Chen (2009) 'Explaining the Change in China's Attitude toward UN Peacekeeping: a norm change perspective' *Journal of Contemporary China*, January, No 18 (58), P. 157–173.
11. Mohan G., Gippner O. (2015) 'Chinese and Indian Approaches to United Nations Peacekeeping: A Theoretical Appraisal of Contribution Patterns and Decision-Making Structures' *Contemporary Reading in Law and Social Justice*, No 7 (1), P. 58.
12. *Monthly summary of contributions of military and police personnel* [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.un.org/en/peacekeeping/contributors>.
13. Pang Zhongying (2005) 'China's changing attitude to UN peacekeeping' *International Peacekeeping*, Spring, No 1, Vol. 12, P. 87–104.
14. Ren Jian (2015) 'China's Contribution to UN Peacekeeping Operations (UNPKO): A Historical Overview' in *UN Peacekeeping: The Role of China and Denmark* / Liselotte Odgaard (ed.). Copenhagen: Royal Danish Defense College, P. 31–39.
15. Resolution United Nations Security Council 751 (1992) of 24 April 1992 [Electronic Resource]. – Mode of Access: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/751%20%281992%29&Area=RESOLUTION.
16. Richardson C. J. (2011) 'A Responsible Power? China and the UN Peacekeeping Regime' *International Peacekeeping*, June, Vol. 18, No 3, P. 290.
17. Roberts A. (1994) 'The Crisis in UN Peacekeeping' *Survival*, Autumn, Vol. 36, No 3, P. 96.
18. Stähle S. (2008) 'China's Shifting Attitude toward United Nations Peacekeeping Operations' *The China Quarterly*, September, P. 655.
19. UN document S/1997/18 9 January 1997.
20. UN document S/PV. 1750 (1973) 25 October 1973. – P. 2.
21. UN document S/PV. 2982 5 April 1991. – P. 54–56.
22. UN document S/PV.2934 19 August 1990. – P. 14–15.
23. UN document S/PV.2963 29 November 1990. – P. 62.
24. UN document S/PV.3730 10 January 1997. – P. 24.

25. UN document S/PV3145 3 December 1992. – P. 16.
26. UN document S/PV3188 26 March 1993 – P. 21.
27. UN document S/RES/775 (1992) of 28 August 1992 [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/775>.
28. UN document S/RES/794 (1992) 3 December 1992.
29. Working Together to Forge a New Partnership of Win-win Cooperation and Create a Community of Shared Future for Mankind. Statement by H. E. Xi Jinping President of the People's Republic of China At the General Debate of the 70th Session of the UN General Assembly New York, 28 September 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://m.lt.chinadaily.com.cn/2015-09/30/content_22023360.htm.
30. *Xu Yizhoug*. China's Participation in UNPKO: Policy and Prospect / Xu Yizhoug // UN Peacekeeping: The Role of China and Denmark / Liselotte Odgaard (ed.). – Copenhagen: Royal Danish Defense College, 2015. – P. 21.
31. *Zhongying Pang* (2009) 'China's Non-Intervention Question' *Global Responsibility to Protect*, No1, P. 239.